

ANDRIĆU KNJIGA DUBOKE ODANOSTI

(Jovan Delić: *Ivo Andrić, most i žrtva, Pravoslavna reč – Muzej grada Beograda, Novi Sad – Beograd, 2011*)

Štampana u velikom formatu, luksuznoj opremi i na najkvalitetnijem papiru, s mnoštvom foto-ilustracija i likovnih reprodukcija, kao i s pratećom hronologijom života i rada, odnosno bibliografijom pisca i njemu posvećenih izdanja, a pod pokroviteljstvom ambicioznog izdavača, kao što je Pravoslavna reč, i ugledne institucije, kakva je Muzej grada Beograda, nova knjiga Jovana Delića predstavlja neku vrstu oficijelnog i ujedno autorski profilisanog omaža Ivi Andriću povodom obeležavanja pedesete godišnjice dodeljivanja Nobelove nagrade za književnost.

Lični pristup uočljiv je, čini se, već u izboru beletrističkih ostvarenja Ive Andrića koja su prigodno preštampana i koja kao takva u izvesnom smislu uokviruju monografiju. Iz mogućeg mnoštva Jovan Delić odabrao je besedu „O priči i pričanju“, koja je izgovorena na dodeli najprestižnije književne nagrade na svetu 1961. godine, kao uvodni, a esej „Mostovi“, kao završni tekst u knjizi. Osim pogodnosti, koja potiče od podrazumevanih zahteva sažetosti i integralnog publikovanja, ovi tekstovi pokazuju se, naime, podesnima i zbog svoje tematske reprezentativnosti, budući da u izvesnom smislu omeđuju ono što Delić razume kao stvaralačku opsesiju pisca *Travničke hronike* i *Na Drini ćuprije*, a to su veština pripovedanja i graditeljsko umeće kao dva lica iste ljudske potrebe za proizvodnjom smisla i ostavljanjem trajnih tragova u vremenu.

U prvom „unutrašnjem“ kompozicionom „prstenu“ ove – slobodno bi se moglo kazati – ciklično ustrojene knjige nalazi se isti tekst, „Enciklopedijski pogled“ na ličnost i delo Ive Andrića, štampan dva puta, na srpskom i na engleskom jeziku, i to odmah posle besede „O priči i pričanju“, odnosno neposredno pre „Mostova“. Ovaj panoramski pogled na piščevu biografiju i bibliografiju, koji i sam „uokviruje“ četiri središnja, interpretativno intonirana odeljka monografije, pisan je „hroničarski“ odmereno i informativno, sa svim važnim podacima i naznakama, neupućenom čitaocu potrebnim da stekne prvi uvid, a znalcu dovoljnim za priručno podsećanje na Andrićevu životnu putanju i kreativnu pustolovinu. Osim toga, „Enciklopedijski pogled“ donosi i dodatni kvalitet u vidu analitički sažetih i sintetički objedinjenih komentara o pojedinim Andrićevim delima, ali i o žanrovskim i tematskim osobenostima njegovog književnog stvaralaštva uopšte. U ovom tekstu čitalac će, prime rice, pronaći razmišljanja vredno zapažanje da „meditacija i refleksija, ukrštanje kritičkog mišljenja, lirske dirnutosti i poetske vizije karakteristični su za cjelokupno Andrićevo stvaralaštvo, što ukazuje na neprekinutu esejističku nit koja se kroz to djelo provlači“, jer „esej je izvorni način Andrićevog pisanja“. Ističući *esejizam* kao autentičan izraz spisateljskog dara pisca *Proklete avlije*, Jovan Delić zapravo implicitno obrazlaže i izbor njegovih već

pomenutih esejističkih tekstova, u celini publikovanih u monografiji, ali i – još važnije – ukazuje na duboku, imanentnu modernost Andrićevog književnog dela kao ono svojstvo koje u neku ruku relativizuje široko prihvaćenu i neretko ponavljaju tezu o umetničkom „realizmu“ kao njegovom sveprisutnom izvoru i utočištu.

A upravo Andrićevom esejističkom radu je posvećen, nominalno gledano, drugi odeljak knjige, koji sačinjavaju tekstovi „Tvori, tvorče, ne govori“ i „Kad Goja traži pisca“. Prvi od njih donosi rezonovani prikaz Andrićeve stokholmske besede u svetlu njegovih drugih spisa sličnog opredeljenja („Beleške za pisca“, *Znakovi pored puta*), dok drugi daje detaljno razvijeno viđenje slavnog „Razgovora s Gojom“, svrstanog tik uz bok eseja „Mostovi“, „O priči i pričanju“ i „Njogoš kao tragični junak kosovske misli“. Pošavši od uverenja da je pisac „Razgovora“ na izuzetno uspeo način u stvari „otvorio esej prema pripovijeci, ostvarivši... dragocjen žanrovski hibrid“, Jovan Delić potom iznosi i tvrdnju da, štaviše, „Andrić je ovim esejem ‘otkrio’ jedan tip pripovijetke u kojoj upokojena, stvarna istorijska ličnost... traži pisca“, povezujući na taj način *Goju* sa zaveštajnom zbirkom priča *Kuća na osami*, ali – u samoj završnici teksta – i s Desničanim romanom *Proljeća Ivana Galeba* kao svojevrsnim poetičkim „sledbenikom“. U samoj eksplikaciji naznačenog razumevanja posebna pažnja poklonjena je pak stilski, retorski i semantički konkretizovanom tumačenju „hibridne“, esejističko-narativne strukture, počev od njene izražajne „dvoglasnosti“ („dva tipa teksta“, od kojih jedan pripada naratoru, a drugi samom liku), pa sve do složenijih nivoa, kao što su predstave o umetnosti i položaju umetnika, odnosno nagoveštena „slika sveta“, u okviru koje – kako s određenom interpretativnom slobodom sugerise autor – Andrićev, rezonerski raspoloženi Goja može donekle da bude doživljen i kao pandan Njogoševom Igumanu Stefanu.

Interpretativnoj preduzimljivosti ovog tumačenja, reklo bi se, odgovara energija kompoziciono komplementarnog ogleada pod naslovom „Ivo Andrić, pjesnik“, koji sam sačinjava, numerički gledano, peti odeljak monografije. Iako donosi analitičke „portrete“ tek nekoliko, od ne tako malog broja naslova u Andrićevom lirskom opusu, ovaj tekst vredan je pažnje već i zbog činjenice da je jedan od retkih koji su u literaturi o našem Nobelovcu posvećeni njegovoj stihovanoj poeziji, odnosno pesmama u prozi. Na neki način se nadovezujući na uvodno shvatanje o „lirskoj dirnutosti i poetskoj viziji“ kao konstantama Andrićevog pisanja, sasvim ravnopravnim njegovom sveprožimajućem esejizmu, Jovan Delić ovde iznosi ocenu o tome da je pesnik *Ex Ponta* i *Nemira* „prije od svih naših avangardista, porušio granice između poezije i proze i jedan je od naših prvih ‘vers-librista’“. Zato je književnoistorijski značaj njegovih pjesama... izuzetan“. Hermeneutičko težište je pri tome na Andrićevoj mladalačkoj pesmi „Misao“, zatim na određenom broju pesama iz *Nemira*, kao i na poetski intoniranom eseju „Mostovi“, koji je sam pisac smatrao pesmom u prozi, a koji autor monografije označava sintagmom „hibridni žanr pjesme-eseja“.

Opsegom i brojem pojedinačnih tekstova najzamašniji, treći i četvrti deo monografije *Ivo Andrić, most i žrtva* na poseban način proizlaze iz autorovog pregnantno uobličena „autopoetičkog“ stanovišta o tome da „traganje za ‘stalnim tendencijama’ u razvoju i stvaralaštvu nekog pisca, ili epohe, jedno je od prvih načela našeg tumačenja književnosti“. Prethodno demonstrirano na „heterogenim“ opusima različitih pisaca i epoha (*Srpski nad-realizam i roman*, 1980; *Tradicija i Vuk Stef. Karadžić*, 1990; *Hazarska prizma*, 1991; *Književni*

pogledi Danila Kiša, 1995; O poeziji i poetici srpske moderne, 2008; Ivan V. Lalić i njemačka lirika, 2011), pomenuto stanovište ovoga puta je, naime, proveravano na kompaktnom i dobro znanom opusu našeg jedinog Nobelovca, ali ne „integralnim“ razumevanjem njegovih dela, već – ako bi se tako moglo kazati – primenom metoda „hotimičnog uzorka“ kao prečicom svoje vrste do onoga što bi sam autor bez oklevanja imenovao kao „strategiju malih pomaka“ u tumačenju mnogo puta interpretiranih ostvarenja.

Tako su u trećem, „epicentričnom“ delu Delićeve knjige tumačeni pripovetke „Mustafa Madžar“ i „Most na Žepi“, proslavljena „Višegradska hronika“ *Na Drini ćuprija* te nedovršeni romani *Omerpaša Latas* i *Na sunčanoj strani*, i to svaki put odabirom jednog tematskog i(li) poetičkog aspekta, odnosno interpretativnog problema na kojem se onda pokazuju osobenosti Andrićevog spisateljskog postupka. Krećući se od sudbine ratnika i vladalaca („Portret slavnog pobjednika“, „Veliki veziri: Mehmed i Jusuf“) do sudbine intelektualaca i umetnika („To što se zove slikar“), Delićevo tumačenje meandrira između stila i simbolike, odnosno tematike i idejnih obeležja prikazanog sveta, oslanjajući se neretko na parafrazu i postojeća kritička zapažanja, a zadržavajući se naročito na momentima koji dosad nisu dobili punu pažnju interpretatora. U tom smislu uzoran je ogled „Svjetlost i svetost žrtve“, koji na primeru poznate, često navođene i pominjane epizode Radisavljevog stradanja iz romana *Na Drini ćuprija* ujedno sugerše i težište sveukupnih interpretativnih napora u dosluhu s naslovom knjige. Na zanimljiv način povezujući stilsku formulaciju romanesknog naslova i odabrani interpretativni aspekt s nacionalnom tradicijom i njenom modernističkom „derivacijom“ u vidu „demitizovanja“ kolektivno kanonizovanoga i „remitizacije“ individualno proživljenoga i otelovljenoga, autor monografije *Ivo Andrić, most i žrtva* ocrta va obrise sopstvenoga hermeneutičkog fokusa.

O tom fokusu na svoj način svedoči i četvrti, uslovno rečeno intertekstualno-komparativni deo monografije. Usmeravajući čitaočevu pažnju na relaciju prema Vuku Karadžiću, o kojemu je inače Andrić napisao nekoliko svojih poznatih eseja, odnosno prema Milošu Crnjanskom, u interesantnom tumačenju pesama koje su dvojica književnih velikana posvetila jedan drugome, kao i na Kišov odnos prema Andriću, posebno naglašen u polemički proslavljenom *Času anatomije*, Jovan Delić otvorio je svoje razumevanje umetnosti srpskog i jugoslovenskog Nobelovca za književno kontekstualizovanje koje je tu i tamo doticano, ali nije ozbiljnije kritički elaborisano. Skupa s prethodno predstavljenim tumačenjima i tekstovima, ovi ogledi zapravo, čini se, tvore svojevrsan interpretativni mozaik u čijem hermeneutičkom središtu se zaista nalaze „stalne tendencije“ Andrićevog stvaralaštva, a koji, u isti mah, predstavlja drugo, komplementarno lice njegovog panoramskog razumevanja iz uvodnog „Enciklopedijskog pogleda“. To jednako važi i za sam stil pisanja, budući da je inicijalna informativnost ovde zamenjena deskriptivnom interpretativnošću, bez fusnota i sholastički glomazne aparature, neretko protkanom kulturološki ili čak ekspresivno intoniranim autorskim komentarima koji – reklo bi se: hotimice i ne bez patosa – dočaravaju nešto od starinski „patiniranog“ pristupa velikoj književnosti ovog jezika i njenim književnim, ali i širim, kulturnim odjecima.

U celini gledano, monografija *Ivo Andrić, most i žrtva* pokazuje se kao plod čitalačke odanosti i spisateljske posvećenosti, knjiga za one koji su i sami odani i posvećeni piscu *Proklete Avlije* i niza drugih antologijskih dela, ali isto tako i za one koji će to tek postati.

Poznavaoi Andrićevog opusa i kritičke literature o njemu neće, naravno, imati problema da prepoznaju Delićev doprinos onome što bi već mirne duše moglo da se imenuje kao „andrićologija”, zaseban ogranak domaće nauke o književnosti, a što je ovim naslovom obogaćeno za niz pojedinačnih, pre svega interpretativnih uvida u ređe istraživane ili pak manje poznate aspekte razumevanja. Time je – nema sumnje – transparentna, oficijelna svrha objavljivanja ovog izdanja dobila i svoje dalekosežnije opravdanje, preko potrebno da bi ono moglo da računa na čitalačko zanimanje i u godinama koje neće biti povezane isključivo s obeležavanjem nekih od „okruglih” jubileja Ive Andrića.